

◀ Atpakaļ

PVN atskaitīšanas tiesības – nodokļu maksātāju domstarpības ar VID

<http://www.ifinances.lv/lat/tiesibas?doc=4426>

19. februāris, 2013 / Sabīne Vuškāne, Dace Everte, zvērinātu advokātu biroja SORAINEN vecākās nodokļu menedžeres

Sabīne Vuškāne, Foto: no ZAB SORAINEN arhīva

Dace Everte, Foto: no ZAB SORAINEN arhīva

Pievienotās vērtības nodokļa (PVN) izkrāpšanas novēršana jau ilgāku laiku ir bijusi viena no Valsts ieņēmumu dienesta (VID) darbības prioritātēm. Lai to īstenotu, VID vairāku gadu laikā ir veicis veselu pasākumu kompleksu efektīvas kontroles sistēmas iedzīvināšanai – PVN deklarācijās iekļaujamā informācija ir papildināta, pieprasot uzrādīt gan sniegtos, gan saņemtos darījumus, VID ir iegādājies speciālu programmatūru, kas ļauj laicīgi konstatēt nesakrītības ar darījumu partneriem, kā arī veic regulāras kontroles procedūras, tajā skaitā informējot nodokļu maksātājus par savās sistēmās konstatētajām nesakrītībām. Daudzi uzņēmumi ir saņēmuši VID vēstules ar lūgumu sniegt paskaidrojumus par atsevišķiem darījumiem ar *šaubīgiem* darījumu partneriem, tajā skaitā arī vēstules ar lūgumiem izslēgt konkrētus darījumus no uzrādītā priekšnodokļa.

Arī VID auditos arvien biežāk sastopamies ar gadījumiem, kad VID nav piekritis PVN atskaitīšanas tiesībām par veiktajiem darījumiem, atsaucoties uz tādiem apsvērumiem kā darījumu partnera:

1. Materiāltehnisko resursu trūkums, lai veiktu darījumus;
2. Neatrasnās juridiskajā adresē;
3. PVN deklarāciju un citu pārskatu neiesniegšana;
4. Darījumu neuzrādīšana PVN deklarācijās;
5. Amatpersonu dzīvesvietas īpatnības (nedeklarēta vai deklarēta patversmēs, cietumos u.c.);
6. Algu maksājumu dati un nodarbināto cilvēku skaits - darbaspēka resursu trūkums, lai veiktu darījumus;
7. Nepilnīga rēķinos norādītā informācija – neprecīzs piegādāto preču apraksts, pavadzīmēs nav norādīts preču transporta līdzeklis, nav saņēmēja paraksta par preču saņemšanu un saņemšanas datuma;
8. Darījumu partnera piegādātāji nav iemaksājuši budžetā PVN par pārdotajām precēm vai pakalpojumiem.

Tomēr, strādājot ar uzņēmumiem un saskaroties ar dažādām situācijām, bieži rodas sajūta, ka VID nemaz nepūlas atrast un sodīt personas, kas ir piesavinājušās izkrāpšanā iesaistīto uzņēmumu veiktos PVN maksājumus. Tipiski, ka krāpnieki, kas noliedz savu iesaistīšanos darījumos, pazūd bez vēsts un VID vēršas pret labticīgajiem darījumu partneriem – strādājošajiem uzņēmumiem, liedzot tiem priekšnodokļa atskaitīšanu un izmaksu atskaitīšanu uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) aprēķināšanas vajadzībām.

Eiropas Savienības Tiesā ir stingri iedibinājusies prakse, ka PVN atskaitīšanu nedrīkst ierobežot nodokļa maksātājam, kas nezināja un nevarēja zināt par sava uzņēmuma iesaistīšanu PVN izkrāpšanā no valsts. Latvijā nodokļu maksātājiem jārēķinās ar citu pieeju – gan VID, gan tiesas, īpaši nevērtējot sodītā nodokļu maksātāja līdzdalību krāpšanā, parasti lemj par sliktu nodokļu maksātājam.

2012. un 2013.gadā Eiropas Savienības Tiesā ir pieņemti vairāki spriedumi, kuros tiesa vērtējusi PVN atskaitīšanas tiesības PVN izkrāpšanas gadījumos. Spriedumos tiesa īpaši norādījusi, ka nodokļa maksātājam nav jāuzņemas atbildība par izkrāpšanu, kas notikusi iepriekšējos darījumos, kā arī nav jāvērtē darījumu partneru resursu pietiekamība pielīgto darbību veikšanai. Tās ir nodokļu administrācijai piešķirtās funkcijas, kuras nodokļu administrācija nedrīkstētu pārlīgt uz nodokļu maksātāju pleciem kā nosacījumu, kas jāizpilda, lai nodokļu maksātājs iegūtu tiesības atskaitīt PVN.

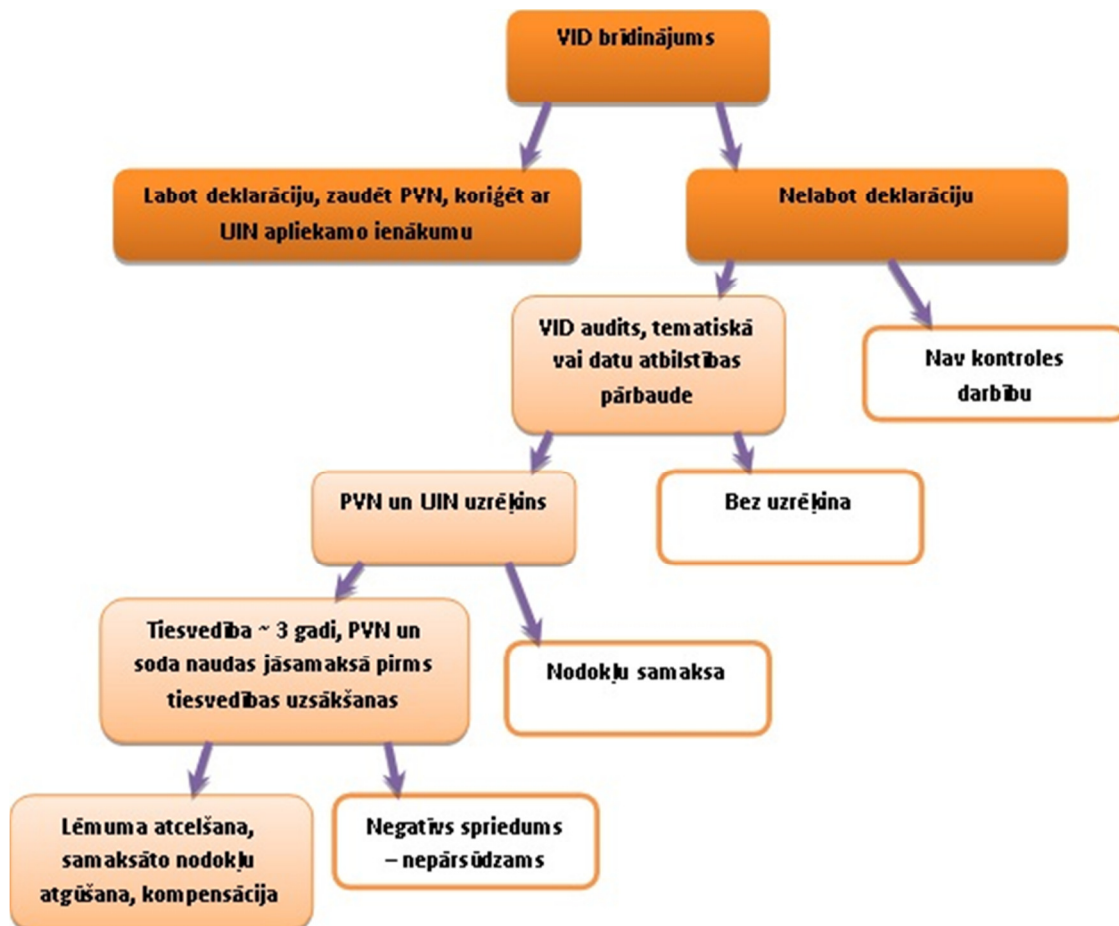
Ko darīt, ja saņemts VID brīdinājums par *fiktīviem* darījumiem?

Vēl pirms audita vai tematisko pārbažu uzsākšanas VID mēdz brīdināt nodokļu maksātājus par to, ka pēc VID datiem, ir noticis darījums ar *fiktīvu* uzņēmumu, lūdzot:

1. Sniegt paskaidrojumus par darījumu;
2. Labot PVN deklarācijas, no priekšnodokļa izslēdzot PVN par šo darījumu (arī UIN aprēķina vajadzībām neatskaitīt izmaksas par šo darījumu).

Protams, šādā gadījumā ir 2 iespējamie rīcības modeļi:

- piekāpties un uzņemties papildu nodokļu izmaksas, neiedzīvojoties soda naudās un nokavējuma naudās, tomēr netieši atzīstot savu līdzdalību krāpšanā; vai
 - uzsākt strīdu ar VID.
- Zemāk shematiski ir attēloti soļi strīdā ar VID.

Šādās situācijās, protams, nav iespējams tikai viens pareizais rīcības modelis visiem uzņēmumiem. Lēmums par to, vai strīdēties ar VID, ir atkarīgs galvenokārt no tā, vai tiesāšanās un savas taisnības pierādīšana ir ekonomiski pamatota – t.i., par cik lielu PVN un UIN summu ir strīds. Tāpat lēmuma pieņemšanai ir jāsaprot, kādi pierādījumi par notikušajiem darījumiem ir nodokļu maksātāja rīcībā – no tā atkarīgas izredzes, pārsūdzot nodokļu administrācijas lēmumu.

Likums *Par nodokļiem un nodevām* paredz: ja nodokļu maksātājam un nodokļu administrācijai ir strīds par to, vai maksājami nodokļi aprēķināti pareizi, tad pienākums pierādīt sava aprēķina pamatotību ir nodokļu maksātājam. Vienkāršāk sakot – to, ka darījums nav bijis fiktīvs, ir jāpierāda nodokļu maksātājam, nevis VID. Tāpēc, lai cik netaisnīgi tas liktos, VID var sodīt jūsu uzņēmumu par to, ka jūsu darījumu partneris nav izpildījis savus pienākumus pret valsti. Protams, VID varētu sodīt arī pašu pienākumu nepildītāju, tomēr, lai šāda atzīšanās no pienākuma nepildītāja puses dotu kādu labumu arī jums kā darījuma partnerim - neierobežotu priekšnodokļa un izmaksu atskaitīšanu, PVN samaksas pienākuma nepildītājam būtu jāaplicina, ka tas darījumus ar jums veica, bet PVN budžetā neiemaksāja. Mūsu praksē šādi gadījumi diemžēl vēl nav bijuši.

Tādēļ, saņemot VID uzaicinājumu labot deklarācijas, uzņēmumam vispirms būtu jānovērtē savas pozīcijas – cik ticami ir uzņēmuma rīcībā esošie pierādījumi par apšaubīto darījumu.

PAR un PRET strīdēšanos

Turpmāk izskaidrosim apsvērumus, kas jāizvērtē uzņēmumam, ja tas ir izlēmis strīdēties.

Pierādījumi:

1. Pārbaudiet, vai darījumu partneris ir reģistrēts kā PVN maksātājs rēķina izrakstīšanas vai avansa saņemšanas datumā – šo informāciju vajadzētu pārbaudīt, jau uzsākot sadarbību ar jaunu partneri, piemēram, slēdzot līgumu. Protams, vienmēr pastāv iespēja, ka piegādātājs līguma slēgšanas brīdī ir reģistrēts PVN reģistrā, savukārt PVN rēķina izrakstīšanas brīdī vairs nav. Ja rēķins ir izrakstīts pēc izslēgšanas no PVN reģistra, jūsu izredzes pierādīt savu taisnību ir ierobežotas;
2. Pārskatiet, kādi darījumu apliecinājošie dokumenti ir jūsu rīcībā – vai ir pienācīgi noformēts rēķins, abpusēji parakstīts līgums, preču transportēšanas dokumenti, preču saņemšanas dokumenti, maksājumu apstiprinājošie dokumenti, vai līgumu ir parakstījušas paraksttiesīgās personas, vai Jūs esat tikušies ar personām, kas pārstāv uzņēmumu. Proti, jums būtu jādemonstrē VID, ka uzņēmumā ir izstrādātas savu partneru pārbaudīšanas procedūras. Ja darījums nav pierādāms dokumentāri vai dokumenti ir noformēti apšaubāmi, jūsu izredzes uzvarēt turpmākajā strīdā būs apgrūtinātas;
3. Noskaidrojiet, kā noticis VID apšaubītais darījums – vai ir saglabājušies kādi pierādījumi par darījuma detaļu apspriešanu (e-pasta vēstules, tāmes u.tml.), kas varētu netieši apstiprināt veikto darījumu, apspriediet to ar iesaistītajiem darbiniekiem. Jebkurš pierādījums par darījuma noslēgšanas apstākļiem – darījumu partnera atrašanu, vienošanos par piegādes nosacījumiem un cenām palīdzēs pārliecināt VID un tiesu par to, ka darījumu slēgšanai nav bijuši ļaunprātīgi nolūki.

Izmaksas vai ieņēmumi?

1. VID audita gadījumā būs nepieciešams veltīt jūsu resursus – laiku, darbaspēku, enerģiju un pacietību, lai nodrošinātu VID audita pieprasītās informācijas sniegšanu;
2. VID uzrēķina gadījumā nodoklis un soda naudas būs jāsamaksā vēl pirms pieteikuma iesniegšanas tiesā;
3. Ja uzņēmums piekrīt koriģēt deklarācijas atbilstoši VID prasībām, tam būs jāsamaksā VID neatzītā darījuma PVN vērtība un nokavējuma nauda, kā arī darījuma izmaksas nebūs atskaitāmas UIN aprēķināšanas vajadzībām. Audita uzrēķina gadījumā VID papildus aprēķinās arī PVN un UIN soda naudu. Tomēr, piekrītot koriģēt deklarācijas, jūs atsakāties no iespējas pierādīt savu taisnību;
4. Visbiežāk PVN krāpšanas strīdi netiek atrisināti VID līmenī, un būs jādodas uz tiesu. Arī tad, ja uzņēmums uzvar pirmās instances tiesā, VID, visticamāk, šo spriedumu pārsūdzēs, tādēļ ar ātru tiesvedību rēķināties nevar;
5. Uzņēmumam uzvarot tiesvedībā, tas no VID var prasīt ne tikai nepamatoti samaksāto PVN (samazināto priekšnodokli) un UIN, bet arī pieprasīt kompensēt apgrozāmo līdzekļu iesaldēšanu VID kļūdas dēļ. To aprēķina 0,025% apmērā no nepamatoti iekasētās summas par katru dienu, t.i., aptuveni 9% gadā. Tāpat uzņēmums var prasīt tiesas noteiktajā apmērā kompensēt citas uzņēmumam radītās izmaksas (piemēram, par juridiskajiem pakalpojumiem).

Strīds ar VID, tiesvedība – protams, tās ir lietas, no kurām jebkurš uzņēmums pēc iespējas cenšas izvairīties. Tomēr publikācijas sākumā pieminētā Eiropas Savienības Tiesas prakse pamazām tiek pārņemta arī Latvijas tiesās, un ir pamatotas cerības, ka nākotnē šāda tendence saglabāsies. Jau šobrīd Augstākās tiesas Senāta spriedumos reizēm pavīd tiesas norādījumi, ka VID un zemākas instances tiesām būtu jāvērtē ne tikai pats fiktīva darījuma fakts, bet arī tas, vai sodītajam nodokļu maksātājam ir bijis nolūks izkrāpt nodokli no valsts budžeta. Tādēļ, ja esat droši par savu taisnību, tad piekāpties nevajag.